

NASRETTİN HOCA VE PSIKANALİZ

KUYUDAN ÇIKAN AY, YA DA DOĞUM

Dr. HERMAN AMATO
Çizgiler : FERRUH DOĞAN

Erdoğan TOKMAKÇIOĞLU «Bütün Yönleriyle Nasrettin Hoca» kitabında : «Dikkat edilirse, Hoca fıkralarında «bir ikisi müstesna» kesinlikle «müstehtecenden» kaçınmış.

Adamda zekâ var! Netsin neylesin müstehteceni !» diyor (sayfa 46). Hoca hakkında toplu bilgi ve geniş literatür bulmak ve ayrıca yazar tarafından yeniden ele alınmış 350 fıkra okumak isteyenlere Erdoğan TOKMAKÇIOĞLU'nun kitabını salık veririz (Sinan Yayınları, 1971).

Psikanaliz hakkında fikir verebilmek için Nasrettin Nocanın bazı fıkralarını örnek olarak alıyoruz. Bunlar çoğunlukla cinsiyetle ilgili sembollerini bulunduranlardır. Bu seçim yüzünden semboller açıklandıktan sonra bu fıkralar hep müstehtecenmiş gibi yanlış bir fikir verebilir diye korkuyorum. Önce bunu söyleyeyim ki eğer psikanaliz konusuna girmeseydim bu fıkraları ele almayıcağım bile. Bunlar Nasrettin Hocanın en güzel fıkraları değil. Ayrıca bunların çoğu müstehtecen değil, çünkü kapal olarak ve sembollerle anlatılmış. Ancak insan onları zorladıktan sonra çocuklukla ilgili cinsel hayatı belgeliyen bazı izlere rastlıyor. Kaldı ki çocukların cinsiyeti hiç de müstehtecen değildir. Çünkü hayvanlarınkı gibi doğal ve içtendir. Hikâyelerin tümü hakkında yanlış bir fikir vermemiş olmak için Erdoğan Tokmakçioğlu'nun kitabındaki 350 Nasrettin Hoca fıkrasını teker teker gözden geçirerek kaba bir istatistik yaptım. Sembollerle anlatılmış olsun ya da açıkça belirtilmiş olsun, cinsiyetle ilgilendirilebilecek 27 fıkra bulabildim. Yemekle ilgili fıkraları bu işe karıştırmadım. Ama yellenme, pislikle ilgilenme gibi çocuğun makatla ilgili devresini (anal devre) hatırlatan fıkraları da kattım (7 tane kadar vardı). Yanılıma payını da katarsak cinsiyetle ilgili fıkralar % 10'u geçmiyor. Bu sayı Calvin S. HALL'

in rüyalarda bulunduğu orana yakındır. Kaldı ki, HALL sembolik rüyaları saymamıştır.

Aldığım kötü terbiyeden ötürü çocukluk cinsiyetine değinmekten hep kaçınıyorum. Yanlış anlaşıyorum diye korkuyorum. Hani bir hasta varmış, kendini darı sanmış, tavuk görünce hep kaçarmış. Sonunda hekim darı olmadığına kendisini inandırmış. Hastaneden çıkar çıkmaz bir tavukla karşılaşmış ve kaçmaya başlamış. Doktor sormuş : «Hani darı olmadığını anlamıştın ?» Aldığı cevap şu olmuş : «Ben anladım anlamasına, ama bakalım tavuk anlıyacak mı ?»

Ben de kendi niyetimin bilimsel olduğunu biliyorum, ama okuyucular bunun böyle olduğunu anlıyacak mı ? Hoş, bazı inançlara göre biraz bilimi kazarsanız, gene altından cinsiyet çıkar.

Hamlet müstehtecen değildir, Karamazov Kardeşler müstehtecen değildir, Nasrettin Hoca'nın kurdun kuyruğu koparsa fıkrası müstehtecen değildir. Bunların hepsinde ana tema Oedipus kompleksine dayanır. Sembolizm ve çocukluk cinsiyeti hakkında toplu bilgi verme bakımından bana kalırsa Nasrettin Hoca'nın fıkrası hepsinden ilginçtir (Bu fıkra için birinci ya da ikinci yazımızı okuyunuz. 56 ya da 57 nci sayılar).

Kötü Bir Psikanaliz Örneğine Devam. FREUD Leonardo da VINCI'yi, JENSEN'in GRADIVA adlı romanını, Musa'yı psikanalize tabi tutmuştu. Bir çok psikanalizciler FREUD'ün bu tutumunu yadırgamışlardı. Bunların hiçbiri karşımızda değil ki, görüşlerimizin doğru olup olmadığını denetleyelim. Hatta yazarlardan biri FREUD'ün bu tutumunu kendisinin psikanaliz olmayışına bağlamıştı. Bugün psikanalizciler önce kendileri psikanaliz oluyor. FREUD ortaya atmış olduğu bu kurala kendisi uymamıştır. Ben de başta

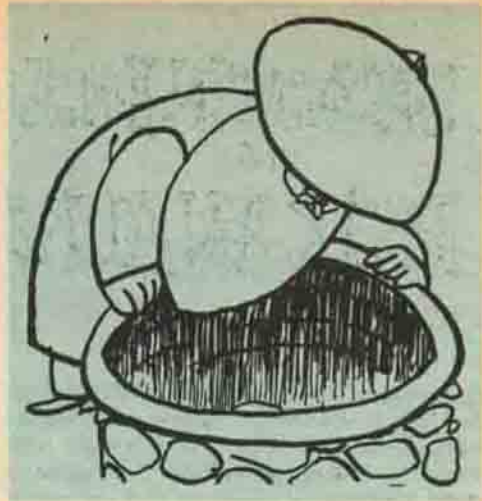

FREUD'ün tutumunu yadırgamıştım. İş başa düşünce nedenini anladım. Eğer hastalardan örnek alırsak, herkes psikanalizin yalnız hastaları ilgilendirdiğini zannedecek. Bu işin normallerle ilgisini belirtmek için en uygun yollardan biri fıkralardan, kelime yanlışlıklarından, rüyalardan, tarihi eserlerden ve folklordan yararlanmaktır. Bunların hepsi de canlı insan düşünce ve davranışının ürünüdür.

Konuyu böyle takdim ederken söylediklerimizin doğru olup olmadığının ispatı önemli değil; önemli olan psikanalizin düşünme tarzını örneklerle dayanarak ortaya koymak. Tıp öğrencilerine doğum öğretilirken, yapma bebek ve kalçadan ibaret mankenler üzerinde deneyler yaptırılır. Bu anlatım tarzı da buna benzer bir şey. Ayrıca rüyadaki sembollerin karşıtlarını anlamak için en elverişli kaynaklar folklor ve Mitolojidir. Heride sembollerin nasıl çevrildiğine dair daha fazla bilgi vereceğiz. Eğer bir kelimenin alıştığımız anlamını unutturdu kullanıldığı şartlara göre anlamını çıkarmıya çalışırsak, biraz uğraştıktan sonra anlam kendiliğinden ortaya çıkar. Bu işin esası, tekrardır. Ayrıca birbirini tamamlayan parçalardan tutarlı ve anlamlı bir sonuç elde etmeliyiz. Hiç lisan bilmiyen çocuk bir cismi tekrar tekrar görerek onunla ilgili ismi bu cisme bağlar. Ayrıca bir kelimesi silinmiş bir cümlelerin, genel anlamına bakarak sili kelimeyi bulabileceğimizi hepimiz denemiştir. Anlatımda yardımcı olan bazı jestler de vardır. Bunlar da sembollerin anlaşılmasında yardımcı olurlar. El hareketleri, ya da biyolojik olayları, aşta birleşmeyi hatırlatan bazı davranışlar sembollerin anlaşılmasına yardımcı olur. Buna verilebilecek en güzel örnek Nasrettin Hoca'nın kuyudan ayı çıkarma hikâyesidir.

Kurtulan Ay. Fıkraı herkes bilir. Nasrettin Hoca ayın kuyudaki gölgesini görür. «Aman nasıl kurtaracağım» diye düşünür. Bir çengelle ayı kurtarmıya bakar. Çengel takılır. Nasrettin Hoca asılır asılır, ip kopar, düşer. Ayı gökte görünce, sonunda ayı kurtardım diye sevinir.

Burada Nasrettin Hoca'nın gayretlerinin, doğumda çocuğu kurtarmak için yapılan gayretlere ne kadar benzediğine dikkat edin. Psikanalize göre sudan çıkma, doğum alâmetidir. Bu da akla gelirse fıkranın bir doğum olayını simgelediği derhal göze çarpıyor. Ayın dolaşımı kadının biyolojik devirlerini hatırlatır. Gebelikte

Kurtulan ay

bu devirler durur. Doğumdan sonra bu devirler tekrar başlar. Nihayet doğum ile ay arasındaki ilgiyi hatırlatmak için «Nur topu gibi bir çocuğu oldu» deyiminin yaygın olduğunu belirtmek belki yardım eder. Ayrıca ay doğdu deriz. Kurtuldu gebelikte kullanılan ve doğum olayını anlatan bir deyimdir.

Nasrettin Hoca'nın bu anlamsız fıkrasının altında yatan olayın doğum olduğu kabul edilirse fıkranın niçin sevildiği anlaşılır. Doğum olayı herkesçe sevilen bir olaydır. Belki bazılarımız farkında olmadan bu müjdeli haberi seziyor ve bu yüzden fıkrayı seviyoruz. Fıkranın tutunmasının nedeni belki de budur. Doğum olayını anlatmak için şiir ile biyolojinin karıştığı bundan daha güzel bir anlatım olmazdı.

Sudan çıkmanın doğum sembolü olduğunu bilmeseydik bile, bu fıkraya arayıcı bir gözle bakan kişiye, bu olaylar belki de bir ipucu verebilirdi. Mitolojideki birçok kahramanlar Musa dahil, derede veya suda bir sepet içinde bulunur ya da sudan kurtarılır.

Ayakkabı ve KASTRASYON. Her türlü beden parçasının kaybı, psikanalize göre kastrasyonu (erkeklığın giderilmesini) temsil eder. Saçların kesilmesi, dişin çıkması, başın kopması, dal kesmek gibi örnekler verilebilir. Bunlardan bazıları cinsi organları elleyerek zevk almaktan ötürü cezalanmayı da temsil eder. Böylece «Bindiği Dalı Kesmek» fıkrasının değişik bir anlamı da olabileceğini anlıyoruz. Sam-

son'un saçları kesilince kuvveti kalmamıştı, sonradan gözleri de kör edilmişti. Testinin dişiyi erkekten ayıran belli yerin sembolü olduğu düşünülürse «Testi kırılmadan» fıkrası da başka bir anlam alır. Derekızık köyünde her evlenecek kızı bulunan evin damına kızın boyuna göre değişen değişik boyalarda testiler koyarlar- mış (Milliyet ilâvesinden).

Doğum sudan çıkma ile anlatılınca, su- ya girme anne ile birleşme anlamına da gelebilir. Bu düşünce ile su kenarında ap- test almanın anne ile birleşme anlamına gelip gelmediği sorulunca ve tanrı otorite- si baba otoritesine benzetilince «Al abdestini ver papucumu» fıkrası anne ile se- vişme baba tarafından cezalanma şekline dönüşüyor. Bilindiği gibi dere kenarında abdest alırken Nasrettin Hoca'nın papuç- ları dere tarafından sürüklenir. Buna kı- zın Nasrettin Hoca yellenerek tanrıya ses- lenir. «Al abdestini ver papucumu» diye isyan eder.

Burada baba tarafından bir cezalanma olduğuna göre ve bu ceza FREUD'e göre çocukların hayalinde erkekliğin giderilme- si şeklinde olduğundan ayakkabıların er- kek organı temsil ettiği düşünülebilir.

Yalnız beden parçalarının kaybı değil, dolma kalem kaybedilmesi, lâstik patla- ması erkekliğin giderilmesi ile ilgili sem- bollerdir. Böylece fıkrâ : «anne ile seviş- mekten vazgeçtim erkekliğimi geri ver» şekline dönüşüyor. Ayakkabılara verilen olağanüstü önem, diğer bir fıkrada da be- lirtilmiş. Ayağına diken batan Nasrettin Hoca «İyi ki yeni çarıklarımı giymemiş- tim» diye Allaha şükreder.

Diğer bir fıkrâ da FREUD'ün erkek ço- cukta sevginin anneden başlayarak diğer eşlere kaydığı görüşünü âdeta kanıtlar gi- bidir :

Çocuklar küçük yaştaki Nasrettin Ho- ca'ya bir oyun oynamak ister. Onu ağaca çıkartıp ayakkabılarını çalmayı düşünür- ler. Nasrettin Hoca oyuna gelmez, ayak- kabılarını koynuna sokup ağaca tırmanır. Arkadaşları niçin ayakkabılarını birlikte aldığını sordukları anda verdiği cevap çok anlamlıdır. «Belli olmaz belki ileride ağaç- tan öteye yolum düşer».

Ağacın anneyi, çocukların kardeşleri temsil ettiği düşünülürse, «Erkekliğim (ayakkabılar) bana lâzım, belki ileride annemin (ağacın) dışında başka bir eş seçeceğim» demek istiyor Nasrettin Hoca belki de.

Psikanalize göre orman ya da odun an- neyi temsil etmektedir. Ağacın kadımı tem- sil ettiğine rastlamadım.

Burada hikâyenin tümü gözönünde bu- lundurulursa, iki çeşit yorum yapılabilir. Ya ağaç anneyi temsil etmektedir, ya da çocuklar kendilerine yasak edilen bir cin- sel davranışta bulunmaktadırlar. Her iki yorumda da ayakkabılar cinsel sembol olarak kabul edilip, erkekliğin giderilme- si olayına bağlanabilir. Psikanalize göre ağaca tırmanmak kendi kendini tatmin anlamına gelebilir.

Aşk Aka Da Konar B...a Da. Ne kadar direnirsem direneyim eninde sonunda bu konuya değinmem gerekirdi. Çocukluğun cinsel devrelerini anlatmaktan şimdiye kadar hep kaçındım. Şimdiye kadar yaz- dıklarımı okuyanlar çocukların hep kav- ramaları uğraştıkları, âdeta birer filozof oldukları duygusuna kapılabilirler. Halbu- ki çocuk duygu doludur ve eline imkân geçince kendi bedeninden haz almak ister. Çocuk sevgi ve ilgisini önce bu haz veren bölgelere yöneltir, sonra da kendi dışındaki cisimlere. Örneğin anneye baba- ya ve ileride eşine ya da sevgilerine ak- tarır.

Bedenden haz alma olayına FREUD cinsiyet ismini vermiştir. Ne üretim gö- revi ile ne de cinsel organlarla doğrudan doğruya ilgisi yoktur. Bedensel hazlara başka bir isim verilirse gene olay değiş- mez. Çocuğun sevgi ve dikkati önce ağzı- na teksif edilir, çünkü çocuk meme em- mekten zevk duymaktadır. Bu zevke son- radan sevgi ile karışık ısırma duyguları

Ver papucumu al abdestini

da eklenir. Ağızdan zevk aldığı bu devreye (oral devre) denir. Emzik emmek, pipo içmek, şiklet çiğnemek gibi bazı hazlar bu devreye bağlanır. Meme devresi bitip çocuğun emzikle oynaması yasak edilince ya da bu ihtiyacını tam tatmin edemeyince çocuk dikkat ve sevgisi için başka bir kaynak arar ve böylece «Aşk aka da konar b... a da» cümlesini doğru çıkarır. Bu cümle psikanalize göre yorumlanınca ak süt anlamına gelir b... da pislik. Yani çocuk önce süt içen organının zevklerine bağlanır sonra da pislik çıkaran organının hazlarından yararlanır. Dikkatin makata teksif edildiği bu devreye (anal devre) denir. Çocuk bu devrede bizim gibi kirli görmediği ve iğrenmediği pislikle oynamaya başlar. Heykeltraşlık, kumla oynama, altınla oynama bu devreye bağlanır. Cimriliği anlatmak için «B... unu bile vermez», büyüklüğü göstermek için «B... u kalınlardan» «Sanki b... unda boncuk varmış» deyimleri, hep bu devre ile ilgilidir.

Ya bu devre ile birlikte ya bu devreden sonra çocuğun ilgisi cinsel organlara yönelir. Bu sonuncu devre 3-5 yaşları arasındadır. Çocuk ağız, makat, parmak ya da elden farklı bulmadığı cinsel organları ile oynamaktan zevk duymaya başlar. Şimdiye kadar sesini çıkarmamış olan anne baba bile kimbilir neden sesini çıkarmaya ve çocuğu korkutmaya başlar: «Oynamama oranı keserim!» Buna da anneye karşı duyulan sevgi ve onu da oyuna katma arzuları, baba kıskançlığı karşınca Oedipus kompleksi, «kurdun kuyruğu koparsa» fıkrası ve Hamlet gibi şaheserlerden zevk alma imkânı ortaya çıkar.

Birinci ve ikinci yazılarımızda ele aldığımız «kurdun kuyruğu koparsa» fıkrası FREUD'ü ve Nasrettin Hoca'yı okudukça daha sağlamlaştırıyor, kuvvet kazandırıyor ve Oedipus kompleksine bağlanabileceğine dair yeni deliller ekliyor.

Hatırlanacağı gibi kurdun kuyruğunun kopması olayını, erkekliğin giderilmesi olayına bağlamıştık. Bir fıkranın iki değişik şekilde anlatılışı buna yeni bir belge ekliyebilir.

Abdülbaki Gölpınarlı'nın 1961 de basılan (Remzi Kitabevi) Nasrettin Hoca kitabında (Sayfa : 24) «Şeyyad Hamza'yla Hoca arasında geçtiği söylenen ve ilk yazılı şekli, Lâmi'nin «Lâtâif» inde kayıtlı olan fıkrada, Şeyyad Hamza'nın yüzüne dokunan şey, Bahâi'nin (Veled Çelebi İzbudak)

«Lâtâif-i Hâce Nasreddin, Rahmetullahi aleyh» adlı kitabında, Hoca'nın eşeğinin kuyruğu olmuş ve bundan sonra artık bu fıkrayı nakledenler, aslına bakmadan bu düzme rivâyeti nakledip durmuşlar.» der.

Abdülbaki GÖLPINARLI'nın şey dediği şey ise t... lardır. Yani kesildiği takdirde erkekliğin giderileceği yerdir. Görülüyor ki kuyruğun kesilmesini, erkekliğin giderilmesi olayına bağlamada az buçuk isabet vardır. Yalnız, şu da var ki «Kurdun kuyruğu koparsa» fıkrasında kurt dişi idi ve bu yüzden kuyruğun bu anlama geleceği şüpheye düşmekte idi: Diyelim ki küçük çocuk benzetmeler yapıyor, kendindeki bir fazlalığı kuyruğa benzetiyor. Ama kuyruklu olan herşeyi erkek sanması gerek.

Bu noktanın çözümü, FREUD'ü daha dikkatli okuyunca anlaşılıyor: Çocuklar gördükleri şeyi bilgilerine göre tamamlamaya eğilimlidirler. Bir insanı gördükleri anda masanın arkasında kol gizli olsa bile adamı tam kolu sıvamış gibi kabul ederler. Bu bakımdan erkek çocuklar, gerek kızları, gerekse oğlanları kendileri gibi zannederler. Annelerini ya da kızkardeşlerini tesadüfen görseler aradaki farkı bir eksiklik olarak kabul ederler ve korktukları babalarının onları cezalandırdığını sanırlar. Böylece erkekliğin giderilmesi tehdidi gözlerinde gerçeklik kazanabilir.

Nasreddin Hoca'nın fıkrasında dişi kurdun anneyi temsil ettiği kabul edilirse, «Kurdun kuyruğu kopsun sen o zaman görürsün tozu dumanı» sözü, «Annelerle oynaşmaktan vazgeç. Bak annenin erkekliğini giderdiğim gibi seninkini de gideririm» anlamını taşır.

Çocuğun kurt tarafından yenilmek şeklinde tasarladığı ceza da, bir nevi arzuyu göstermektedir. Anne tarafından yenilmek, annesi ile birleşmek, annesi ile bir olmak arzusu. Bu zevk ağız (oral) devresine bağlanabilir. Yamyamlar da saygı duydukları için beyazları yerler: Onların kudretini elde etmek için. Tıpkı Mitolojideki bir çok kahramanın aslan sütü ile beslenmeleri gibi. Kız çocuğu erkekle arasındaki farkı görme imkânı bulunca, kendini kusurlu zannederek, kendisini eksik doğurduğu sandığı annesine kızar ve ona karşı duyduğu sevgiyi çekerek babasına yöneltir. Bu kusuru gidermek için annesi gibi çocuk doğurabileceğini düşünür ve babasından çocuk sahibi olmak hayallerine kapılır.

(Devamı Sayfa 41'de)

Mesela, hayvan balık yiyerek beslendiği için bunları tutmak zorundaydı. Bun unası becerdi? Birçok nedenlerden ötürü suyun derinliklerine dalamıyordu. Bunlar arasında çok düşük izafi ağırlığı, hızlı bir pike için oldukça yavaş kalan uçuş süresi, gövdesine düz bir şekil verebilmesi için kanatlarını iyice katlayamaması sayılabilir. O halde Pteranodon ya suyun üzerine konarak dev bir ördek gibi yüzyordu veya suya yakın bir yükseklikte uçarak balıkları uzun gagasıyla topluyordu. Üçüncü bir ihtimal bugünkü bazı yarasaalarda olduğu gibi çengele benzer ayaklarıyla balıkları tutmasıdır.

Fakat Pteranodon yalnızca balıklarla yaşamamış, karşı cinsin eşliğinden de oldukça hoşlanmış. Pterodaktiller karada çiftleşmek zorundaydılar ve bu işte de muhtemelen beceriksizdiler. Kanat tırnakları şüphesiz çiftleşme sırasında karşı cinsi tutmağa yarıyordu. Bundan sonra diş

Pteranodonlar ya küçük yumurtalar yu murtluorlar veya küçük canlı yavrular doğuruyorlardı. Tabiidir ki Pteranodon hanımlar öyle ağır bir gebeliği kaldıramazlardı!

Mesozoik zamanın sonunda dinazorlar ve daha birçok hayvanla beraber Pteranodon'un da nesli tükendi. Bu, doğanın büyük sırlarından biridir ve hâlâ izah beklemektedir. Pteranodon'un eceli için, mutedil bir iklimden sert iklime geçiş sebep gösterilebilir. Onun hafif ve narin gövdesi güçlü rüzgârlara dayanabilecek yapıda değildi.

Nesillerinin tükeniş sebebi ne olursa olsun Pterodaktiller 100 milyon yıldan fazla bir süre göklere hükmetmeği beceribildiler. Havacılık ilk çağlarda onların fevkalâde şekillerini etüd edemediği için oldukça yoksul kalmıştır.

AIR BP'den derleyen:
TURHAN TURGUT

NASRETTİN HOCA ve PSİKANALİZ KUYUDAN ÇIKAN AY YA DA DOĞUM

(Başarafa Sayfa 34'de)

Bütün bu fikirler şüphesiz ki yanlış, gerçek dışı fikirlendir. Ama 3-5 yaşındaki bir çocuktan, daha yüksek filozofça fikirler beklemek de şüphesiz ki gene gerçek dışıdır.

5 yaşından sonra cinsî hayatın belirtisi göstermediği bir devre ortaya çıkar. Buna gizli devir denir. Bu devre bir hafıza kaybı ile birlikte gider. Bu istekler şuur altına itilir. Gerçek hatıralar yerine onları örten perde olaylar hatırlanır (buna perde hafıza denir).

Bu devrelerin erginler tarafından kabul edilmemesinin sebebi bu hafıza bozukluğudur.

Rüyalar ve ruh hastalıkları ile psikanalitik temaslar bu hafızayı yeniden canlandırabilir.

Böylece «kurdun kuyruğu koparsa» fikrasının, şekil değiştirmiş çocukluk cinsiyeti ile ilgili endişeleri ifade eden bir fıkranın olması ihtimali kuvvet kazanır.

Psikanalitik tarihte kurt adam diye tanınan bir adam, çocukluğunda şu rüyayı görmüş:

Penceresinin karşısında bir ceviz ağacı varmış. Ona bakarak uyumuş. Ceviz ağa-

cında zannederim 7 kurt belirmiş. Bunların çok uzun kuyruğu varmış. Kendisini yiyecekler diye bağırarak uyanmış.

Kuyruğun uzun olması nedeni sorulunca, aklına bir kurdun kuyruğunu kesen terzinin fıkrası gelmiş. FREUD bu kuyruk kesme olayını, çocuğun kastrasyon kompleksine bağlamış.

Ayın kurtarılması olayına benzerliği yüzünden, ters bir anlatım tarzı olan bir rüya ile yazımı bitirmek istiyorum.

Sudan çıkmak doğum alâmetidir. Suya girmek anne ile birleşme anlamına gelebilir. Erkekler için doğru olabilen bu anlam, kızlar için doğru olmasa gerek. Bu daha çok anne gibi olmak, onun gibi çocuk doğurmak arzusunu belirtebilir. FREUD'un doğum olayına bağladığı ve bir kadın hasta tarafından görülen bu rüya ilginçtir.

«Tatilimi geçirdiğim bölgedeki .... gölünde, karanlık suların ortasında bulunan ayın tam bulunduğu yere kendimi fırlattım».

Acaba ayı kurtarmak için mi, dersiniz?